

ПРАВО, СИЛА И ПРАВИЧНОСТ

Кад дискутују питање суштине права, скоро сви аутори осећају потребу да ситуирају право према сили и онда га неки идентификују са силом а неки га њој опонирају. Они први су наведени на то констатујући врло многобројне насилне измене правног поретка. У том схватању утврђује их појава да моћни утичу јаче на формирање права, као и очигледна чињеница да право без санкције (коју пружа организована друштвена сила) практично не значи много. Право је немоћно да увек натера силу да му служи, а сила може располагати правом. Уз то се примећује, да се сила не манифестује увек брутално виолентно, већ да се често маскира, што не мења њену суштину. — Други мислиоци, увређени у свом осећају правичности, хтели би да грубој сили одрекну тај значај и да праву даду боље и племенитије основе него што је сила. По њима се право и сила искључују, јер једно не дира друго. Идентификовати право и силу, значи, по њима, декуражирати добре и наводити на насиља против поретка. Таквим схватањем се легитимира свако насиље и деморалише друштво. Право, дакле, није сила већ израз правичности.

У истину, ни једно од ова два супротна схватања, са свима њиховим ниансама, а оне су многобројне, не изгледа тачно. Нити је право сила, нити је оно израз правичности. Оно се не сме са њим идентификовати, као што се дејство не сме идентификовати са узроцима па ни са појединима од њих. Праву је потребна сила као што је на пример, биљу потребна вода или сунчана светлост. И као што се не може рећи да је биљка вода или сунчана светлост, тако се не може рећи да је право сила. Уосталом, силом се не може ништа против природе ствари, и ако спровођење извесног правила у датој заједници није омогућено условима живота те заједнице, оно се силом не може натурити. Разни покушаји у данашњој Русији могу дати доказе за то. Родоскрвљење је никад било врлина; ко би га

могао данас силом наметнути у некој цивилизованој држави? — Не може се рећи ни да је право правичност, јер схватање правичности варира ни само у времену, већ и према срединама; чак и у једној истој средини разни друштвени слојеви могу имати различито схватање правичности. За Аристотела је установа ropства била основана у самом природном праву, а данас се сматра да су и слободни радници у сувише великој зависности од послодаваца, те сва модерна законодавства преузимају разне мере за обезбеђење радникове независности. Лепо је Паскал приметио да „мењајући климу правилно или неправилно мењају и квалитет. Три степена уздигнућа пола изврћу целу јуриспуденцију. Један меридијан одлучује о истини. . . Оно што се сматра за истину с ове стране Пиринеја, сматра се за заблуду с оне стране”.

Ако право није ни сила ни правичност, у каквом је оно односу према њима?

У стварању обавезних правила друштвеног понашања учествују разни фактори. Законодавац само формално ствара правна правила; стварни извори права налазе се много дубље. Законодавац даје израз праву које се ствара у заједници. *Non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat*. Право сваке заједнице одговара тежњама и потребама те заједнице.

Али, у једној истој заједници разни слојеви и групе могу имати супротне тежње и бити у сукобу међу собом. Тако обично и јесте. Поред једног мањег броја ствари у којима су сви сложни, појединци и групе имају супротне интересе, налазе се у неслагању у погледу других ствари. Њихове тежње су супротне. Изгледало би стога да право једне заједнице не претставља тежње оног друштвеног слоја, који је довољно јак да наметне своју вољу.

У ствари, право сваке заједнице је резултат тих супротних аспирација и напора појединаца, група и класа, који је сачињавају. При одлучивању у тим сукобима учествују и сила, моћ у свим видовима: богатство, морални углед, каткад и брутално насиље. И ти сукоби никако не престају. Са нестанком једног разлога за борбу настају други, и правно правило које је настало из једног сукоба, већ припада историји. Увек се нађе интереса које оно не задовољава и чија ће коалиција започети борбу за његово уклањање. Тако се право налази у сталном постојању. Са већим или мањим напором оно еволуира према еволуцији потреба и идеала дате заједнице. Што при томе долази по некад до изражаја са разним факторима стварања права и сила, то се најчешће да обранити несагласношћу постојећег права са стварношћу; тек, из тога се не може закључити да се право идентификује са силом. Фамозне речи о сили која

игра улогу бабице при рађању новог друштвеног поретка, тачне су са тим додатком, да има много порођаја који се сасвим нормално заврше и без интервенције бабица.

У сукобу супротних тежњи из кога стално настаје право, осећање правичности игра не малу улогу. Ако нисмо увек склони да осетимо неправичност нашег држања, ми увек осећамо када наши противници делају неправично, и то нас подстрекава на отпор. Стога се за право може рећи да је оно, у извесном погледу и у извесној мери, резултат реакције нашег осећања правичности на силу. Та реакција може имати разне степене интензитета, бити јача или слабија, и право ће прама томе бити ближе или удаљеније од правичности, како је ми осећамо.

(Социјална мисао, година IV, број 11, Загреб, 1931)

A SUMMARY

THE LAW, FORCE, AND LEGAL EQUITY

According to the author, it is wrong to identify the law either with force or with legal equity; the law is neither force nor an expression of equity.

In fact, the law of every community is the *resultant* of adverse aspirations and efforts of individuals, groups and classes it consists of. In the resolution of conflicts there is the use of force, power in all respects: wealth, moral reputation, sometimes even brutal violence. These conflicts never cease. With the disappearance of one cause there emerge others, so the legal rule originating from one conflict, already belongs to history. So law is in a state of perpetual birth. With more or less effort, it evolves toward the evolution of needs and ideals of a given community. The fact that force is being resorted to during that process (together with other factors of the creation of law), is most often explained by the discord of existing law with reality.

In conflict of adverse aspirations perpetually resulting in the emergence of new law, the sense of equity plays not a meagre role. If we are not always inclined to sense the inequity of our behavior, we always feel when our adversaries act that way, provoking us to resistance. It may then be said for law that it is, in a certain way and to a certain extent, the result of reactions of our sense of equity against the use of force. This reaction may have varying degrees be more or less pronounced, and alike, the law will be nearer or farther away from equity as we feel it.

RÉSUMÉ

LE DROIT, LA PUISSANCE ET L'ÉQUITÉ

Selon l'auteur, il est faux d'identifier le droit soit avec la puissance soit avec l'équité; le droit n'est ni une puissance ni l'expression de l'équité.

En réalité, le droit de toute communauté est la *résultante* des aspirations et des efforts opposés des individus, des groupes et des classes qui la forment. A la prise des décisions dans ces conflits participent la puissance, le pouvoir sous tous les aspects: la richesse, la réputation morale et parfois la violence brutale. Et ces conflits ne cessent point du tout. Dès la disparition d'une raison pour la lutte d'autres prennent naissance, et la règle de droit qui a résulté d'une lutte appartient déjà à l'histoire. Ainsi le droit se trouve dans l'évolution constante. Avec un effort plus ou moins grand il évolue d'après l'évolution des besoins et des idéaux de la communauté donnée. Le fait qu'à cette occasion la puissance prend parfois toute sa puissance (avec différents autres facteurs de la formation du droit) peut être expliqué par la discordance du droit existant avec la réalité.

Dans la lutte des tendances opposées de laquelle résulte constamment le droit, le sentiment de l'équité joue un rôle qui n'est pas négligeable. Si nous ne sommes pas toujours disposés à sentir l'iniquité de notre attitude, nous apercevons toujours quand nos adversaires se comportent avec iniquité, ce qui nous incite à faire opposition. C'est pourquoi on peut dire pour le droit qu'il est dans un certain sens et dans une certaine mesure, le résultat de la réaction de notre sentiment de l'équité contre la puissance. Cette réaction peut avoir plusieurs degrés, elle peut être plus forte ou plus faible, en conséquence de ce fait le droit sera plus proche ou plus éloigné de l'équité telle que nous la concevons.